

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Манол Николов Рибов

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в ЮЗУ „Неофит Рилски“ - Благоевград, на докторант на самостоятелна подготовка по професионално направление 3.8. „Икономика“, научна специалност „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“.

Автор на дисертационния труд: Виктор Николов Хаджикотев.

Тема на дисертационния труд: Финансово осигуряване и отчетност на туристическата агенция.

Основание за представяне на рецензията: Заповед № 1680 от 05.06.2015 г. на Ректора на ЮЗУ.

1. Информация за докторанта

Виктор Хаджикотев е роден на 27.07.1964 г. През 1983 г. завършва **средното си образование** в ПЕГ „Бертолт Брехт“ – София. **Висшето си образование** завършва през 1983 г. във ВИИ Карл Маркс“ с придобита квалификация **магистър икономист-счетоводител**. След завършване на висшето си образование последователно работи в ТА „Шипка“ при СБА (1988 г. – 1990 г.), ЕТ „Виктор Хаджикотев“ (1990 г. – 1997 г.), Итал-текс ООД, гр. София (2005 г. до сега) и ЮЗУ (1997 г. – до сега). В Итал-текс ООД е главен счетоводител, а в ЮЗУ „Неофит Рилски“, последователно заемал длъжността асистент, старши асистент и главен асистент.

2. Обща характеристика на дисертационния труд.

2.1. Оценка на структурата и обема.

Представеният за рецензиране дисертационен труд е съставен от три глави, увод, заключение, списък на използваната литература и приложения.

В **увода** докторантът е обосновал актуалността и значимостта на темата и е дефинирал основната изследователска теза, целта, задачите, обекта и предмета на изследването, неговата методология, ограничения и апробация. В **трите глави** на дисертационния труд последователно са изследвани теоретичните, методологическите и приложните въпроси на финансовото осигуряване и отчетност на туристическата агенция. В **заключението** докторантът обобщава своите виждания за финансовата осигуреност и отчетност на агенцията, направил е съответните изводи и е дал полезни за практиката съвети.

Считам, че **тази структура** осигурява необходимото органическо единство на съставните части на дисертационния труд в тяхната взаимна връзка, обусловеност, целенасоченост и определеност. С нея се определят връзките и отношенията на включените в дисертационния труд понятия и съждения, използвани за извеждане на една или друга закономерност и обосноваването на едно или друго твърдение.

Дисертационният труд е представен в едно книжно тяло с **обем** от 294 страници компютърно набран текст. От тях 242 страници съдържат **основен текст**, 7 страници са

увод, 5 страници **заключение**, 10 страници представляват **списък на използваната литература**, а останалите 30 страници са приложения.

По моя преценка обемът на дисертационният труд от 294 страници е **напълно достатъчен**, за да бъдат изложени теоретичните, методологическите и приложните въпроси на проведеното от докторанта изследване. Възприетият от него обем му е дал възможност да систематизира и изложи познанията си в тази област и да изгради съдържанието на дисертационният труд, прилагайки подходящи за целта средства на научното познание.

2.2. Оценка на актуалността на темата.

Актуалността на избраната тематика се обяснява с това, че финансирането на туристическото предприятие, като основна бизнес единица, е тясно свързано и зависи от точното представяне на счетоводната информация, която е основна, базисна предпоставка за вземане на финансови решения както за кредитирането, така и за инвестирането в туризма. В дисертационния труд се акцентира именно на тази връзка между финансите и счетоводното отчитане и е посветен на някои от актуалните въпроси в тази област.

2.3. Оценка на поставените цели и задачи в изследването.

Основната цел, която си поставя докторанта е да извърши анализ и оценка на финансирането и на счетоводното отчитане в туристическите агенции и на тази основа да разработи модел за счетоводно отчитане, създаващ условия за подобряване на финансовото осигуряване на туроператорската и турагентската дейност.

Дефинирана по този начин целта характеризира адекватно конкретната предметно определена насоченост на изследователския процес и неговата реализация. При нейното декомпозиране докторантът е формулирал задачи, с изпълнението на които ще бъдат:

1. Открити особеностите на финансовото осигуряване и счетоводното отчитане в туристическите агенции;
2. Определени критериите, показателите и методите за анализ и оценка на финансовото осигуряване и счетоводното отчитане в туристическите агенции;
3. Систематизирани източниците на финансово осигуряване и счетоводното отчитане на туристическите агенции;
4. Разработен модел на счетоводно отчитане в туристическите агенции, прилагането, на който ще създаде условия за повишаване на ефективността на туроператорската и турагентската дейност;
5. Формулирани насоки за подобряване на качеството на финансовото осигуряване и счетоводното отчитане в туристическите агенции в Република България.

Определяни по този начин задачите отразяват сравнително добре основните аспекти на изследването, чието осъществяване позволява да се изпълни поставената цел в дисертационния труд, респ. да се потвърди застъпената от автора теза.

2.4. Оценка на обекта, предмета и изследователска теза.

Обект на изследване в дисертационния труд са съществуващите условия за финансиране и счетоводно отчитане на икономическите дейности, **а предмет на изследване** са туристическите агенции в Република България. По този начин с **обекта**

на изследването е идентифициран по-широк клас от въпроси, а с **предмета** е установено тяхното проявление в конкретна област. Накратко казано докторантът правилно е определил обекта като по-общ проблем, а предмета като негова конкретизация.

Според възприетата от докторанта **изследователска теза** подобряването на методиката за финансово осигуряване и счетоводно отчитане в туристическите агенции ще допринесе за оптимизиране на техните финансови резултати и по-конкретно за ускоряване на възвръщаемостта на капитала.

Може да се приеме, че така формулирана тезата разкрива достатъчно изчерпателно основните положения и по-конкретно основния замисъл на докторанта, който се поставя за доказване в дисертационния труд.

2.5. Оценка на методическия инструментариум.

За постигане на поставената цел и изпълнението на произтичащите от нея задачи докторантът е използвал експертния метод, наблюдението, сравнението и анкетното проучване по въпроси, свързани с финансирането и счетоводното отчитане в туристическите агенции. Използвани са както първични, така и вторични данни. Събирането на първичната информация е резултат от прилагането на различни количествени и качествени техники като наблюдение и директна комуникация. За интерпретиране на събраната информация и формулиране на извода са използвани методите за анализ, синтез, индукция и дедукция.

Може да се приеме, че приложения от докторанта методически инструментариум е подходящ за особеностите на обекта и предмета на изследване, и което е особено важно съответства на равнището на развитие на съвременната методология и на нейната приложимост във финансовата и счетоводната практика.

2.6. Оценка на осведомеността на докторанта по проблематиката.

Използваните от докторанта източници на информация включват 182 заглавия на **специализирана литература** от български и чужди автори, вкл. **законови и подзаконови актове**. Посочената литература е дадена под черта и същевременно е изнесена в края на труда в отделен списък. В него преобладават публикациите от последните 15 години и по-конкретно тези от тях, които са отпечатани след 2000 г.

От подбора на литературните източници и начина на боравене с тях проличава **добрата осведоменост** на докторанта по проблемите, свързани с финансовото осигуряване и отчетността на туристическите агенции. В дисертационния труд той съчетава по нов начин идеи и информация, усъвършенства по-рано откритото познание в тази област, разкрива непознати и полезни характеристики на изследваните обекти, поставя под съмнение съвършенството на знанието, идентифицира проблемите и дефинира алтернативи за тяхното решение.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати.

В дисертационния труд са направени задълбочени проучвания по широк кръг въпроси от теоретично, методологическо и правно естество. Определена е същността на туристическите агенции, правният им статус и нормативното регулиране на тяхната дейност. Изяснени са **особеностите във финансирането и счетоводното отчитане** на дейността на туристическите агенции. Установено е, че **липсата на методология за**

представяне на резултатите от дейността на туристическите агенции, се отразява неблагоприятно на отчетния процес и на представянето на финансовите резултати от дейността на туристическите агенции при кандидатстването им с цел получаване на финансиране по държавни и институционални програми. Това е станало причина да се отдели специално внимание на методическите въпроси на финансовото осигуряване и на счетоводното отчитане в туристическите агенции. Във връзка с това е извършен анализ и са определени насоките за подобряване на планирането и контрола на текущата дейност по отношение на финансирането на туристическите агенции. Разработен е и методически инструментариум за счетоводно отчитане в туристическите агенции, основаващ се на операционализирането и алгоритмизирането на процесите на това отчитане.

В приложната част на дисертационният труд е извършен анализ и са направени препоръки за финансовата дейност на туристическата агенция. Аналогичен анализ е проведен и за счетоводното отразяване на дейността на туристическите агенции. Освен това докторантът е предложил и промени в нормативната уредба, регулираща дейността на туристическите агенции.

4. Оценка на научните и научно-приложните приноси.

Въз основа на анализа, оценката и синтеза за нови идеи докторантът предефинира, а в редица случаи и разширява съществуващите знания, насочвайки се към изследването на проблеми, чието решаване води до резултати, които представляват принос в науката. Конкретизирани тези приноси са както следва:

1. Установени са **особеностите** на финансовото осигуряване и счетоводното отчитане в туристическите агенции;
2. Определени са **критериите, показателите и методите** за анализ и оценка на финансовото осигуряване и счетоводното отчитане в туристическите агенции;
3. Открити са **основните проблеми** на финансовото осигуряване и счетоводното отчитане в туристическите агенции;
4. Разработена е **методика** за счетоводно отчитане в туристическите агенции, прилагането на която създава условия за повишаване на ефективността на туроператорската и турагентска дейност;
5. Формулирани са **насоките** за подобряване на качеството на финансовото осигуряване и счетоводното отчитане в туристическите агенции в Република България.

5. Оценка на публикациите по дисертацията.

По вид и брой представените публикации съответстват на обявените в автореферата. Става въпрос за един **учебник**, два **наръчника**, една **статия** и три **доклада**, публикувани в съавторство, в периода 2007 г. 2014 г. Статията е на английски и е отпечатана в Румъния. Трите доклада също са на английски и са отпечатани в Турция, Португалия и Украйна. **Посочените публикации представят реално постиженията на докторанта** и са достатъчно представителни, за да ги огласят пред академичната общност и заинтересованите делови кръгове от практиката.

6. Оценка на автореферата.

Авторефератът е изготвен в обем от 54 страници печатен текст и се вписва в предвидения за тази цел обем. Той е съставен от обща характеристика, структура и съдържание, кратко изложение на труда, справка за приносите и списък на

публикации. В него докторантът акцентира върху дефинитивната страна на дисертационния труд, възприемана като система с относително малка информационна натовареност. При нея финансовото осигуряване и счетоводното отчитане в туристическите агенции се възприема като комплексен проблем, за решаването на който се прилагат методи, формиращи общия изследователски апарат.

7. Критични бележки и препоръки.

В дисертационния труд се установиха и някои несъществени пропуски, които ми дават основание да направя следните критични бележки:

1. Дисертацията би се подобрила ако параграф 1.1. Същност и класификация на туристическите предприятия (с. 8 – 22) и параграф 1.2.1. Нормативна уредба на туризма в България (с. 22 - 28) бъдат обединени и представени в посинтезиран вид;

2. Добре би било ако от параграф 1.2.2. Еволюция в правното регулиране на туристическата агенция (с. 28 - 32) и параграф 1.3. Особенности на дейността на туристическата агенция (с. 32 - 49) се отстрани ретроспективното описание и остане само текста, отразяващ сегашното състояние на нещата;

3. От съкращаване се нуждае и подробното описание на категориите „себестойност“ (с. 90 - 92), „печалба“ (с. 93 - 96) и „риск“ (с. 129 - 136), както и на такъв документ какъвто е туристическия ваучер (с. 138 - 142).

Посочените критични бележки не намаляват значимостта на изтъкнатите вече научни и научно-приложни приноси. Предметно-съдържателният анализ показва, че дисертационният труд притежава **достойнствата на задълбочено научно изследване с определена практическа насоченост**. В него са обхванати всички по-съществени страни на финансовото осигуряване и отчетността на туристическата агенция. Направените от докторанта констатации, изводи и препоръки са резултат на **задълбочена продуктивна изследователска дейност**, в която и чрез която са възпроизведени достигнати научни резултати за решаване на конкретни познавателни и практически задачи.

Заклучение.

Цялостната ми оценка на труда базирана на значимостта на избраната тема, неговата структура, съдържание и теоретични обобщения ми дава основание да приема, че в него се съдържат предвидените в чл. 27 (1) от ППЗРАСРБ научно приложни резултати с характер на принос в науката и показва, че докторантът има задълбочени теоретични знания в областта на финансовото осигуряване и отчетността на туристическите агенции и **притежава способност за самостоятелни научни изследвания**. Това са и съображенията ми да препоръчам на уважаемите членове на научното жури да вземат решение за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка, професионално направление 3.8. Икономика на **Виктор Николов Хаджикотев**.

София, 18.06.2015 г.

Рецензент:

(проф. д-р М. Рибов)